

Debatt

Bakgrund

UPPVISNING. Det ryska markrobotsystemet Tochka-U (i väst känt som SS-21) som kan bära taktiska kärnladdningar fotograferades i Jekaterinburg under övningen inför segerparaden den 5 maj i år.

Nonchalera inte de ryska kärnvapnen

Kärnvapenfrågor står åter högt på den internationella dagordningen efter vad som välvilligt tolkats som en nytändning genom tillträdet av en ny presidentadministration i USA.

Fredrik Westerlund är säkerhetspolitisk analytiker vid Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI, i Sverige.

Även i Norden har frågan aktualiserats och propäer om ett kärnvapenfritt Europa har framförts. Hur angelägen en sådan strävan än är kan den emellertid inte tillåtas ske på bekostnad av säkerhet och stabilitet i Europa. Kärnvapen har alltid varit och är alltjämt nära sammanlänkade med en rad andra säkerhetspolitiska frågor och betydelsen av Rysslands kärnvapen kan inte med lätthet avfärdas.

Såväl Ryssland som USA har kärnvapen utplacerade i Europa, men trots att Ryssland förfogar över tiofaldigt fler stridsföremål hamnar ofta de amerikanska i förgrunden i debatten. USA har så kallade taktiska kärnvapen utplacerade i en handfull europeiska stater, i form av mindre, flygburna bomber. Utplaceringen motiverades ursprungligen med Warszawapakts tydliga övertag avseende konventionella förband.

När denna upplöstes och Sovjetunionen sedermera föll samman förändrades det geopolitiska läget till de västeuropeiska staternas fördel. De amerikanska taktiska kärnvapnen minskades påtagligt under de år som följde och endast ett par hundra kärnvapen återstår. Detta kan jämföras med ett par tusen taktiska kärnladdningar som finns kvar i västra Ryssland.

■ Kärnvapen har fått en alltmer undanskymd roll och betraktas

av många amerikanska militärer som i det närmaste oanvändbara. Mycket tyder också på att Washington skulle dra tillbaka samtliga taktiska kärnvapen från Europa om världsländerna framförde en sådan önskan. Vidare tycks kärnvapenfrågan föra en tynande tillvaro även bland Europas Natoländer, exempelvis saknar det nya stridsflygplanet Eurofighter förmåga att bära taktiska kärnvapen. Frågan inställer sig då varför dessa vapen finns kvar i Europa och om vi inte skulle klara oss bättre utan dem.

Svaret på den första frågan är att det finns en politisk vilja bland Europas folkvalda att ha de amerikanska kärnvapnen kvar. Tillsammans med de amerikanska förbanden i Europa ses de alltjämt som en garanti för att USA ska involveras i en framtida konflikt mellan de europeiska Natoländerna och Ryssland.

I många länder finns farhågor att USA:s engagemang i Mellanöstern och på andra håll ska försvaga den så kallade transatlantiska länken och medföra att Europa står oskyddat mot rysk maktpolitik. Om detta vittnar bland annat det öppna brev som 22 namnkunniga öst- och centralt europeiska politiker riktade till Barack Obama i mitten på juli i år.

■ Även om relationen mellan Ryssland och de flesta av Europas stater på det hela taget är god går det inte

att bortse från den fundamentala intressekonflikten mellan Väst och Ryssland. Västerlandets demokratiska samhällssystem är inte kompatibelt med auktoritära politiska system som det ryska och uppfattas därför som ett hot mot den ryska regimen. Till detta kommer att Västs militära, ekonomiska och politiska styrka upplevs som ett hot mot Rysslands säkerhet. Samtidigt finns små möjligheter för de båda sidorna att isolera sig från varandra i en värld där globaliseringen driver på den teknologiska och ekonomiska utvecklingen.

5 000–
8 000

antalet taktiska kärnstridsföremål som Ryssland förfogar över.

Att förbise Ryssland i den europeiska kärnvapendimensionen är som att försöka analysera USA:s krig mot terrorn utan att nämna al-Qaida.

Ryssland har aldrig varit så beroende av en omvärld som landet inte kan kontrollera som nu, och beroendet kommer bara att öka. Alternativet vore isolering och därmed regression. På motsvarande vis har Västeuropa aldrig varit så beroende av rysk energi som i dag – och tillträde till den ryska marknaden utgör på sikt en viktig ekonomisk faktor för EU-länderna. Därmed existerar en bestående intressekonflikt sida vid sida med ett ömsesidigt beroende vilket kommer att resultera i återkommande friktioner av olika slag mellan Ryssland och europeiska stater.

■ Ryssland förfogar alltjämt över stora mängder vapen, däribland 5 000–8 000 taktiska kärnstridsföremål. Trots omfattande konventionella styrkor har de ryska väpnade styrkorna hamnat i ett underläge gentemot Natostyrkorna i kvalitativa termer och gentemot Kinas armé vad avser kvantitet. Detta har medfört att Ryssland – till skillnad från USA – blivit allt mer beroende av kärnvapen i sin säkerhetspolitik, och då inte minst de taktiska kärnvapnen.

Inför risken för en framtida väpnad konflikt eller ryska försök till kärnvapenutpressning har fem regeringar valt att ha ett mindre antal amerikanska kärnvapen kvar i Europa. Det är möjligt att ytterligare minska antalet, men det skul-

le bli mycket svårt, för att inte säga politiskt omöjligt, att åter placera ut kärnstridsföremål i Europa när de väl dragits tillbaka. Alternativet vore att utveckla egna kärnvapen, men det torde inte vara ett särdelelligt tilltalande scenario för någon.

■ Att förbise Ryssland i den europeiska kärnvapendimensionen är som att försöka analysera USA:s krig mot terrorn utan att nämna al-Qaida. Så länge som Kreml inte har säkerhetsgarantier som gör slut på beroendet av kärnvapen i den västra riktningen kan Ryssland emellertid inte förväntas ge upp de taktiska kärnvapnen. En förutsättning för att nå ett sådant läge är att hela den europeiska säkerhetsarkitekturen förnyas och att frågor rörande konventionella styrkor, medeldistansrobotar och missilförsvar finner en lösning som alla parter kan acceptera. Detta kräver ett omfattande, målmedvetet och långsiktigt arbete av europeiska politiker och det kan Europas befolkning stödja och uppmuntra.

Tills det att de ryska taktiska kärnvapnen dragits tillbaka bortom Ural måste frågan om det inte vore bättre utan amerikanska kärnvapen i Europa besvaras nekande. Dessförinnan är det inte rimligt att resa krav på något som riskerar att oåterkalleligt utsätta Europa för kärnvapenutpressning och rysk maktpolitik.